

OBICEIURI TRADIȚIONALE DE PAȘTI, ÎN JUDEȚUL ARAD

Elena Rodica Colta

Cercetarea contemporană a unor obiceiuri în sens de tradiție,¹⁾ cum sunt în cazul acesta cele legate de sărbătoarea Sfințelor Paști, nu se mai pot limita, cel puțin când ne referim la zona de vest a României, la o simplă anchetă de teren pentru a inventaria ritualuri, practici, credințe “active” fiindcă nu mai putem vorbi despre tradiție în stare pură ci, mai degrabă, despre pierderi și alterări sau despre “fragmente”, resturi de tradiție care au supraviețuit, fiecare grup putând să constituie subiectul unui repertoriu local sau național.

Această transformare continuă, evidentă chiar în sondaje, obligă cercetătorul de azi, dincolo de transcrierea răspunsurilor și de completarea bazei de date, ea însăși lacunară, la operații de arheologie culturală, la reconstituiri ale unor părți de tradiție lipsă, la coborâri în timp la analize comparative pe orizontală, statistici, coroborări de date și analize sociologice. Rezultatele obținute printr-o asemenea cercetare ce utilizează metodologia altor discipline, au avantajul că oferă o imagine mult mai largă asupra fenomenului cultural analizat. Este ceea ce am încercat să realizăm în această lucrare, și anume reconstituirea unor obiceiuri utilizând toate sursele de informație de care am dispus. Punctul de plecare l-a constituit informația oferită de teren, în câteva localități din cele trei mari zone etnografice ale județului: Câmpia Aradului, Valea Crișului Alb și Valea Mureșului.²⁾

Respectând cronologia derulării ancestrale a timpului de dinainte și după Paști, vom prezenta în continuare practicile și credințele românești legate de această mare sărbătoare așa cum se manifestă ele în ținut. Pentru a scoate în valoare nota specifică a tradițiilor românești, am făcut pe alocuri unele comparații cu celelalte neamuri din zona de câmpie a căror cultură rurală se manifestă în paralel.

1. OBICEIURI PREGĂTITOARE DIN POST

Pregătirea sărbătoririi Paștilor, ea însăși rituală, începe cu mult înainte de ziua de Paști, la o dată precisă, consemnată în calendarele bisericești ca începutul “Postului Mare”. La români această zi este cunoscută mai ales sub numele de “Lăsata secului” sau “Zăpostire” (Bocsig, Ineu).³⁾ Această perioadă pregătitoare durează 7 săptămâni adică întreg Postul Mare. Ea este rezervată unei curățiri colective, atât fizice, prin post alimentar, cât și moral-spirituale, prin renunțarea la dans, la distracții și prin interzicerea căsătoriilor. Explicațiile privind aceste restricții (pe care le-am întâlnit) au de multe ori un caracter profan. Spre exemplu în Bârzava circulă credința că “la cei care joacă în post li se strâmbă picioarele”. Timpul postului, pentru cel care îl respectă, este un timp sacru cuprinzând mai multe zile însemnate de care se leagă obiceiuri și credințe străvechi.

Un prim obicei este legat chiar de ziua de intrare a comunităților creștine în post. Această intrare se face diferit la germani și maghiari față de români. Cum se știe, germanii și maghiarii din zonă intră în post după o ultimă masă abundentă ("marțea grasă") și după o petrecere generală sub forma unui carnaval popular ("Färşung" sau "Farsung"). La germani "Färşangul", reprezentat sub forma unei păpuși de paie este îngropat simbolic, de bărbați, în prima zi de post, care este miercurea, din prima săptămână a postului. Ziua este cunoscută ca *miercurea cenușii*.⁵⁾ În Vladimirescu, în vremea când localitatea mai era locuită de germani, în această zi bărbații umblau prin localitate cu un felinar aprins cântând un cântec numit chiar "Färşangul"⁶⁾. Odinioară, în *miercurea cenușii*, maghiarii din satele din județul Aradului (Variașul Mare) își însemnau fruntea cu funingine în semn de doliu.⁷⁾ Obiceiul l-am regăsit păstrat până astăzi la germanii din Aradul Nou, care însă, utilizează pentru a-și însemna fruntea, cenușa obținută de la arderea măștișorilor de salcie, sfințiți în biserică cu un an înainte, în ziua de Florii.⁸⁾

La românii din ținut intrarea în post se face fără o petrecere specială prealabilă, în ziua de luni a primei săptămâni. De acum începe să se bată și toaca, instalată în curtea bisericii, în primele săptămâni sporadic, doar pentru a aminti apropierea Paștilor, iar din Joia Mare până la Înviere, tot timpul (în locul clopotelor). În unele localități se instalează toaca și în curțile oamenilor, copii întrecându-se între ei în a o bate (Ineu, Bocsig, Bârzava). În această primă zi a Postului, adică de Zăpostire, atât pe Valea Mureșului cât și pe Valea Crișului Alb (Ineu, Bocsig) femeile obișnuiesc să spele vasele de bucătărie cu leșie pentru a le curăța de grăsimea animală. Din această zi până la Paști, în casele în care se ține postul, se gătește numai cu ulei și nu se mănâncă carne. În întreaga zonă este cunoscut și utilizat și uleiul din semințe de dovleac, cunoscut ca "ulei de post". În zilele de miercuri și vineri se renunță chiar și la ulei. Mâncarea se face "nepregătită" sau se mănâncă cartofi fierți cu ceapă. Unii mai credincioși, în trecut, nu mâncau nimic, adică țineau "post negru".

Obiceiul curățirii rituale a veselei cu leșie are valoare purificatoare, dată de însăși natura materialului utilizat (cenușa) iar postirea în forma veche este practică, mai ales de bătrâni în marile localități de câmpie.

Generația a doua (40-50 de ani), activă, a comunităților, nu mai ține postul cu aceeași strictețe, o parte din semnificațiile inițiale ale curățirii, pierzându-se în timp. Din răspunsurile primite am înregistrat o serie de compromisuri: este ținută doar *Săptămâna Mare*, în care se postește doar miercurea și vinerea, în restul zilelor consumându-se carne, copiii nu postesc pentru că-s copii sau postește doar femeia din casă.

De prima săptămână din post se leagă și credințele, cu reminiscență păgână, despre Sân-Toader.

2. SÂN-TODERUL

Prima săptămână din post este cunoscută ca sâmbăta lui Sân-Toader, sfânt considerat de popor, în ciuda intrasigenței sale cu cei ce nu-l respectă, ca "sfânt bun".

În județ am înregistrat încă și acum o serie de practici rituale active menite să determine intervenția benefică a acestui sfânt considerat ocrotitorul părului frumos și alte credințe legate de persoana acestuia și a “slujitorilor săi”, cei 7 cai scoși parcă dintr-un fabulos pagân.

Potrivit vechilor obiceiuri Sân-Toaderul este ținut o săptămână (de luna până sâmbăta sau de marțea până miercurea din săptămâna următoare) toate aceste zile fiind considerate “zilele lui Sân-Toader.” În această formă îl găsim în județ doar în localitățile mai izolate de pe Valea Crișului Alb și a Mureșului, unde oamenii sunt mai “credincioși”. În așezările de câmpie Sân-Toaderul este ținut doar sâmbăta. Conform calendarului naturii în această zi în Moroda și Iermata se adună toate resturile din grădini și li se dă foc, făcându-se un fum puternic peste sat. ⁹⁾ După acest foc purificator, generator de fertilitate se începe lucratul în grădini.

În Câmpia Aradului, la Mișca ¹⁰⁾ și Fântânele ¹¹⁾, la Târnova și chiar în unele sate de la poalele Munților Apuseni (Dulcele) ¹²⁾ sau zona Buteni ziua de Sân-Toader este legată de cultul morților. În toate aceste localități se fierbe și se mănâncă grâu și se face *pomenirea morților*.

Pe Valea Mureșului și în așezările de pe versantul celălalt al Munților Zărandului, la poalele Apusenilor, circulă sub formă de poveste și astăzi câteva credințe vechi referitoare la *caii lui Sân-Toader*. Păstrate în memoria comunităților care știu “că acești cai nu mai există fiindcă nu mai crede nimeni în ei”, poveștile continuă să fie spuse de bătrâni cu aceeași temă împletită cu plăcerea relatării unor fapte neobișnuite. Potrivit imaginației populare *caii lui Sân-Toader*, în număr de 7, sunt niște ființe din altă lume, jumătate om, jumătate cal, care pretind să fie respectate *zilele lui Sân-Toader* prin nelucrare. Ei îi pedepseau pe toți cei pe care îi găseau lucrând. În localitatea Bocsig s-a transmis până astăzi credința că dacă urzești sau nevedești pânza în zilele dintre Zăpostire și Sân-Toader vin *caii lui Sân-Toader* care o încălesc și o rod. În localitatea Bărzava bătrânii povestesc că Sân-Toaderii (niște feciori foarte frumoși cu picioare și coadă de cal) vin noaptea în casă unde găsesc femei sau fete lucrând și le joacă până le omoară. În satul Groșii Noi ¹³⁾ este cunoscută povestea unor fete care uitând că-i prima săptămână a Postului Mare au făcut șezătoare la furcă și au lucrat până noaptea târziu când au auzit tropote de cai și pe ușa au intrat mai mulți feciori, „unul mai fain ca altul, care le-au luat la joc și le-au jucat până au căzut moarte”. Potrivit povestirii, o fată mică care era de față le-a văzut cozile ascunse în cizme și i-a recunoscut. În sudul Văii Mureșului, la Cheinți ¹⁴⁾ se păstrează o poveste cu *caii lui Sân-Toader* construită pe structură basmului “Fata moșului și fata babei.” O fată trimisă de mama ei vitregă să lucreze în noaptea de Sân-Toader într-o casă părăsită este scăpată de răzbunarea cailor de o pisică cu care a fost milostivă. În noaptea următoare în care merge fata rea, aceasta deschide ușa frumoșilor feciori și este jucată până este omorâtă. Din localitatea Lipova ¹⁵⁾ a fost culeasă, în urmă cu câțiva ani o poveste cu o femeie care a copt pâine seara târziu în prima săptămână a Postului Mare și care la miezul nopții a auzit nechezat de cai și zornăit de lanțuri. Zgomotele infricoșătoare au ținut până în zori. De data aceasta femeia este scăpată de pedeapsa cailor de sufletul mamei ei moarte care a păzit-o. În satele din jurul Banatului ¹⁶⁾ circulă de asemenea credința

că o săptămână înainte de Sân-Toader umblă *cailor lui Sân-Toader* pe toate ulițele să prindă fetele lucrând și să le joace până le omoară. Tot în aceste localități se mai crede că acești cai, în cruzimea lor au stropit cu sânge toate mâncările iar oamenii, nemaivând nestropite decât boabele de grâu, au mâncat la această sărbătoare grâu fiert. Obiceiul fierberii grâului s-a păstrat, cum am văzut, și în așezările din câmpie însă aici explicația arhaică s-a pierdut, fiind transferată, prin asociere cu coliva, spre un cult al morților.

Credința în capacitățile Sân-Toaderului de-a face părul frumos, precum cozile cailor săi, este și ea răspândită în ținut. Pentru ca sfântul să împlinească dorința fetelor, în satele de la poalele Apusenilor se făceau "trude". Ele începeau în vinerea dinaintea de Sân-Toader. Seara fetele se duceau să-și arate "cica" (coada împletită) către lună zicând:

"Sfântă lună nouă
Cu păr mic m-ai găsit
Cu păr mare să mă lași".

După ce repetau cuvintele de trei ori și făceau mătăanii tăiau din vârful cozii trei degete și îngropau acest păr tăiat la rădăcina unei sălcii să crească părul mare ca salcia. Apoi se adunau mai multe fete la o casă și acolo, sculându-se înainte de cântatul cocoșului, mergeau la grajd, ferindu-se să nu vadă pisica, și acolo privind cozile cailor ziceau:

"Toadere Sân-Toadere
Crește cica fetelor
Ca și coada iepelor
La cică un pitac
La fată un colac."

Textul era rostit tot de trei ori după care se reîntorceau în casă ferindu-se iar să nu vadă pisica, ca să nu le fie coada scurtă ca cea a pisicii. Reîntoarse în casă se spălau pe cap cu apă în care au pus iedăra și popâlnic. În unele sate fetele mergeau la grajd legate la ochi, pentru mai mare siguranță. În jurul Butenilor spălatul se făcea înainte de răsăritul soarelui ca să nu fie treziți *cailor lui Sân-Toader* și să le vadă fiindcă dacă le vedeau le rodeau coada. Coborând spre câmpie regăsim obiceiul spălatului ritual pentru creșterea părului, în forme tot mai simplificate; la Bocsig fetele și femeile trebuiau să se spele pe cap în dimineața de Sân-Toader cu apă în care au pus iedăra, salcie, busuioc, și rămurele de corn. Dacă ieșeau afară înainte de a se spăla sau dacă nu se spălau se spunea ca "vin cailor lui Sân-Toader și le rod părul". Și acum se mai crede la Bocsig că ce animal vei vedea primul în dimineața de Sân-Toader așa îți va fi părul ca la acel animal. Cel mai bine este să vezi un cal ca să ai părul precum coada calului. Dacă vezi câine sau pisică este mare necaz, coada acestor animale fiind scurtă și urâtă.

În zona de câmpie, în satul Mișca spălatul părului avea loc vineri seara înainte de Sân-Toader. Erau spălați mai ales copiii iar în apă se puneau flori de corn și bănuți, "ca să le crească părul frumos". În unele localități de pe Valea Mureșului, de asemenea vineri seara fetele mergeau în pădure și adunau fire lungi de iedăra pe care le fierbeau

sâmbăta dimineața. În acea apă în care se afla iedera puneau bănuți de argint și își spălau părul “ca să le fie bogat ca iedera și căutat ca argintul”. În acest timp îl invocau pe Sân-Toader: Crește părul fetelor / Cum îi coada iepelor.”. Nici aici fetele nu ieșeau din casă decât după ce își spălau părul. Primul lucru pe care îl făceau după spălat era să meargă la grajd să vadă caii ca să le crească părul precum cozile acestora.

De amintirea *cailor lui Sân-Toader* se leagă și obiceiul tunderii rituale a cozii și coamei cailor, în această sâmbătă, pe care l-am găsit în localitățile din jurul Gurahonțului.¹⁷⁾ El este atestat și în alte provincii românești.¹⁸⁾

Continuând derularea calendarului sacru al săptămânilor de post, o altă zi “însemnată” la români este *Buna-Vestire*, sărbătorită și ea la o dată fixă (25 martie). În ziua de Bună-Vestire este anunțată Nașterea Mântuitorului. În această zi biserica dă “dezlegare la pește”.

Tot acum potrivit vechilor credințe transmise din bătrâni se dezleagă și limba păsărilor și începe să cânte cucul.¹⁹⁾

Ultima duminică înainte de Paști este o zi, de asemenea, importantă. Cunoscută ca Duminica Floriilor această zi în care biserica sărbătorește intrarea lui Iisus în Ierusalim și-a păstrat chiar și în nume, conotația arhaică de “zi în care ies toate florile” (Bocsig). Săptămâna Floriilor este trăită ca un timp de renaștere”. Acum se face curățenia de Paști (Mișca, Bocsig). Se văruie casele pe din afară și în interior, se face vatra, se curăță curțile și se vopsesc cu var pomii și podețele ca totul să fie “ca nou”. În schimb nici acum în Bocsig în săptămâna Floriilor nu se pune nimic în grădină, fiindcă se zice că orice semeni în această săptămână face floare (fără rod). În sâmbăta Floriilor copiii și alte persoane curate culeg ramuri de salcie și le duc la biserica pentru a fi sfințite. (Misca, Fântanele, Moroda, Bârzava). În Bocsig împreună cu copii merg la adunat salcuțe crâsnicul și cantorul. Crenguțele culese sunt puse în mijlocul bisericii și la sfârșitul liturghiei, în ziua de duminică, sunt împărțite celor ce merg la miruit. Ele sunt împletite sub forma de cunună și sunt așezate în casă, la grindă sau la iconă sau, în unele localități de munte și în grajd, pentru a feri oamenii și animalele de boli, iar casa de trăznete. În zilele când trăznește ele sunt puse pe foc ca să îndepărteze răul din casă. Pretutindenii sunt păstrate tot anul. De asemenea, se păstrează încă, în toate localitățile investigate credința că, așa cum va fi vremea la Florii, va fi și la Paști.

Ultima săptămână din post este cunoscută drept *Săptămâna Mare* sau *Săptămâna Neagră*. Se face slujbă în biserică toată săptămâna, iar oamenii se mărturisesc la preot. În ziua de miercuri se fac “paștile”. Atât în Bocsig cât și în Chereluși sau Fântanele, “paștile” le dă o familie din localitate. În comuna Bocsig în ziua de Zăpostire preotul cere să se anunțe în biserică familia care dorește să dea “paștile”. Familia care se anunță la biserică aduce în Joia Mare următoarele lucruri: toate lumânările mici care se ard în biserică în zilele de Paști, lumânarea mare împodobită, pe care o ține preotul, 7 pâini și 7 prescuri, toate având pe ele imprimate “pristolnicul”, adică pecetea cu

însemnele lui Iisus, vinul pentru sfințirea "paștilor", un miel viu pentru preot și măturile pentru curățatul bisericii de Paști. Toate acestea sunt așezate în mijlocul bisericii și sunt sfințite de către preot la sfârșitul Liturghiei și se spune că "au intrat Paștile în biserică". Așa cum am menționat deja pâinile și prescurile sunt făcute de prescurăriță (o femeie în vârstă, rămasă văduvă de tânără) în ziua de miercuri acasă la familia care dă "paștile". După sfințirea "paștilor" în ziua de joi, familia care dă "paștile" invită la masă 12 persoane. Acestea sunt obligatoriu preotul cu familia, cantorul, 2-3 cântăreți din strună, crâșnicul, chitorii și, pentru a completa numărul de 12, mai sunt invitate câteva neamuri apropiate. Înainte de a se așeza la masă se face "sfeștanie" în casă și se rostesc rugăciuni pentru morții familiei, pomenindu-i pe fiecare cu numele. Se servește mâncare de post și vin. Această masă reface, prin cifra de 12 a celor invitați, "Cina cea de taină".

Obiceiul îl găsim aproape identic și pe Valea Mureșului, la Bârzava. În Chereșuș, la o distanță de 30 de kilometri de Bocsig desfășurarea acestui ritual este puțin diferit. Rolul de purtătoare a "paștilor" le revine unor fete curate care, câte patru, duc coșurile în care s-au pus 7 pâini și 7 prescuri, mielul, și cele 4 lumânări mari împodobite care se dau la biserică. La acest drum ritual nu participă decât cei invitați în prealabil de familia care dă "paștile". La casa acestora, miercurea, prescurărița vine să coacă. Joia se fac pregătiri pentru primirea celor invitați. În curte se pun lavițe, o cameră este pregătită pentru fete, în alta sunt puse coșurile cu pâini și cu prescuri, lumânările și coșul în care va fi așezat mielul, iar în a treia se face o masă unde va sta preotul și musafirii mai importanți (cei 12). În vederea ducerii "paștilor" se vine de la biserică cu praporii, în procesiune. Ajunși la casa familiei respective, după o scurtă ședere în care se cântă, se spun rugăciuni și se servesc colăcei se pornește cu "paștile" spre biserică, ca să fie sfințite.²⁰⁾

În localitatea Fântânele din apropierea Aradului obiceiul este mult simplificat. Pâinea este dată la prescurăriță, iar "paștile" sunt duse la biserică de cantori. În unele localități abia din Joia Mare se pune toaca la biserică și din acest moment nu se mai bat, până la Înviere, clopoțele nici măcar la mort. Joia seara se citesc cele 12 Evanghelii. În Bârzava și în localitățile din jur se aprind focuri "ca să se încălzească morții". Joia Mare fiind considerată aici ca "ziua morților" sunt curățate mormintele și se aprind lumânări care ard neîntrerupt până la Înviere.

La germani această zi este cunoscută drept "Joia Verde" (Grundonstag). În Aradul Nou se mănâncă de obicei spanac. La slujba religioasă în trecut se obișnuia să se spele ritual picioarele, la 12 bărbați care simbolizau "apostolii lui Iisus".²¹⁾

În Vinerea Mare, atât la români și sârbi cât și la germani și maghiari se face în biserică mormântul lui Isus și se oficiază slujbele de înmormântare. Mormântul este păzit de câțiva oameni care stau de veghe toată noaptea.

La Ineu se obișnuiește ca vineri dimineața să se ducă la biserică făină pentru a fi sfințită, iar din ea se coace o lipie care se mănâncă în această zi.

Vinerea este și ziua în care se aleg și în unele locuri chiar se vopsesc ouăle. Și aici am găsit denumirea de "vinerea ouălor" (Mișca), cum apare înregistrată în alte zone etnografice ale țării.²²⁾ Cercetările din trecut înregistrează în județ obiceiul de a

„împistri” și de a vopsi ouă, ca prezente în egală măsură. Chiar și maghiarii din jurul Aradului sunt menționați ca obișnuind să-și împodobească ouăle de Paști cu desene frumoase, colorate în roșu, negru și mov.²³⁾ Astăzi obiceiul împitritului sau „închistritului” îl găsim practicat în localitățile mai izolate de deal și de munte (Văsoaia, Dulcele). Conform unor tehnici străvechi desenul era tras cu ceară, cu un instrument special, numit „chișită”. Apoi ouăle cerate se băgau în mai multe culori. Ca să se ia în final, ouăle se puneau cu lopata în jar.

În cele mai multe localități din județ însă ouăle se vopsesc. La vopsit sunt utilizate atât culori naturale, obținute din coji de ceapă sau flori de pădărie, cât și culori chimice, intrate în viața comunităților deja de mulți ani. Noul și vechiul se întâlnesc în aceeași localitate firesc. Unii ornamentează ouăle vopsite cu coji de ceapă cu diferite frunze băgate într-un ciorap împreună cu oul, alții mai tineri, folosesc ațăbilde cu iepurași și pușori, noțiunea de frumos acceptându-le pe amândouă.

Trecând la ziua următoare, sâmbăta, aceasta este ziua pregătirii mesei de Paști. Se fierbe șuncă, se face friptura de miel și se coc cozonacii.

La ora 12 noaptea începe slujba de Înviere.

În multe localități (Fântânele, Bocsig) în seara de Înviere se aprind focuri în biserică sau în curtea bisericii. Obiceiul l-am întâlnit și la germanii din Aradul Nou. Înainte de Înviere se sfințește lumânarea cea mare de Paști. Apoi lumina se stinge iar preotul venind cu această lumânare aprinsă de la foc, împodobită în unele localități de la poalele munților Apusenii și astăzi cu tricolor, cheamă: „Veniți de luați lumină” și toți își aprind lumânările („lumină din lumină”), după care se înconjoară biserica de trei ori, iar preotul anunța „Christos a înviat” la care se răspunde cu „Adevărat că a înviat”, iar clopotele încep să bată. Ca o dovadă a credinței în Învierea Mântuitorului atât românii cât și sârbii obișnuiau în trecut să se salute, de la Paști până la Rusalii cu aceste cuvinte „Christos a înviat” primind răspunsul „Adevărat că a înviat”.²⁴⁾ Acum perioada acestui salut s-a scurtat foarte mult fiind folosit mai ales în zilele de Paști. Ca o reminiscență păgână, în Bocsig după ce preotul rostea „Christos a înviat” tinerii produceau bubuituri trăgând cu două treasuri aflate chiar în dotarea bisericii. De când acestea s-au stricat, se folosesc carbitul, focul din curtea bisericii servind și pentru aprindere, al fel cum odinioară era folosit pentru trescuri.

Dimineața din Duminica Paștilor pretutindeni se merge din nou la biserică. Toată lumea este îmbrăcată cu haine noi. Odinioară ele erau făcute în casă. În această zi, la Mișca fetele de 14-15 ani se așează pentru prima oară între femei, semn că au ieșit din rândul copiilor. Ele poartă pe cap coronița, iar părul împletit într-un „coc” este acoperit cu o „ciaptă”.

Obiceiul ciocnitului ouălor „de-a mâncatele” și datul cu banul în ou este practicat în continuare de copii și de tineri, atât dimineața cât și după masă, în curtea bisericii. Cercetările etnografice din trecut îl atesta și la germani, cu toate că în prezent germanii din Aradul Nou declară că ei nu mai ciocnesc.

Masa de Paști este bogată la toți. În Bocsig se mănâncă supă de tăiței, sarmale, friptură de miel, cozonac cu mac, cu nucă, brânză și alte prăjituri. Se bea țuică și vin.

În satul Dulcele din zona Gurahonț, ouăle roșii la masa de Paști sunt împărțite de batrâna casei care le dă zicând „Pomană pentru morți” iar cel care le primește răspunde „Dumnezeu să le primească”. Când se ciocnesc se spune „Christos a înviat” iar cel ce ține oul răspunde „Adevărat că a înviat”. În această localitate în prima zi de Paști se mănâncă tocană de miel acrită cu oțet și plăcintă și se bea “crampă” și vin, friptura de miel fiind ținută pentru a doua zi.

În Mișca, de Paști pentru bătrâni se face coardă cu varză, pe lângă ceilalți cozonaci. A doua zi de Paști obiceiurile diferă. La Moroda tot poporul merge la câmp, la rugă, cu preotul și praporii, pentru sfințirea țarinii. După masă se face joc. În trecut fetele care împlineau 16 ani “se puneau” în această zi în joc. De acum erau considerate fete mari și se pregăteau de măritat. Joc se făcea și Dulcele în ziua de luni după masă. La joc mergeau și tineri și bătrâni și duceau cu ei, mai ales după terminarea războiului, sticle cu “crampă” și plăcintă.

La Bocsig, a doua zi de Paști, după Liturghie, familia care a dat “paștile” invită din nou la masă cele 12 persoane din ziua de joi. De data aceasta se rostesc rugăciuni pentru vii casei iar masa este îmbelșugată. După masă se face “Maslu pentru obște” adică maslu cu 3-7 preoți pentru pacea, sănătatea și bunăstarea obștii.

În localitatea Mișca a doua zi de Paști se iese în curtea bisericii și se face slujbă la eroi. Se pune o masă, pe care se așează un vas cu apă, cu busuioc. Se înconjoară de 3 ori cu prapori, ripizi și cu crucea. La prapori sunt puse coronițe din flori de liliac sau narcise, împletite de fete, care rămân să se veștejească acolo până la Rusalii când se face procesiunea la țarină pentru sfințirea holdei. Atunci aceste coronițe sunt înlocuite cu altele din grâu. La Chereluși se iese la țarină în prima miercuri, după Paști. La Fântânele și la Bocsig slujba pentru eroi se face la Ispas, iar la Bocsig se iese la “rugă”, a doua zi de Rusalii.

Așa cum se știe, atât la maghiari cât și la germani, a doua zi de Paști “se merge la stropit”. Chiar dacă acum acest stropit se face cu parfum, atestările documentare de la începutul secolului arată ca inițial udatul s-a făcut cu găleți de apă, fiind de fapt un ritual de “fertilitate”. Se spunea că fetele sunt stropite “ca să nu se veștejească”. În unele localități maghiare din jurul Aradului se recită chiar o poezie care sună cam așa: “Când am fost mic grădinar am văzut o viorea lângă drum care era să se usuce. E voie să fie fata stropită?”²⁵ În localitatea Vladimirescu, (Glogovăț) în a doua zi de Paști, se scotea la licitație cine va fi prima pereche la “pomul de mai”.²⁶ Potrivit acelorasi vechi mărturii documentare, în zonă, în ziua de marți după Paști la germani era obiceiul să stropască fetele. Când fetele fugeau după băieți, aceștia spuneau poezioare hazlii. Obiceiul stropitului ritual cu apă este legat la români de ziua de Sân Jorj” (Sfântul Gheorghe). Nu intrăm în amănunte aici.

Continuând derularea obiceiurilor românești din prima săptămână după Paști trebuie să menționăm că în ziua de joi nu se lucrează “ca să nu fie sămănăturile bătute de grindină” (Bârzava, Moroda).

În sfârșit, putem considera încheiate seria obiceiurilor tradiționale legate de Paști în Duminica Tomii cunoscută ca Paștile Morților. În această zi se fac slujbe în cimitir și se dă pomană pentru morți ouă roșii, vopsite special și cozonaci.

Incheind această prezentare de ansamblu considerăm necesare în final câteva observații pe marginea anchetei pe care am întreprins-o în ținut;

1. După cum s-a putut constata din reconstituirea pe care am făcut-o, în cazul multor obiceiuri, am identificat un comportament și un mod de interpretare (de înțelegere a semnificațiilor) asemănător în toate localitățile ce se aflau amplasate, una față de alta, la extremitățile județului. În aceste cazuri identitățile sau similitudinile se datoresc nu unor preluări de obiceiuri, în urma schimburilor de populație care au avut loc în timp, ci un fond ancestral din care fiecare așezare a conservat, sub presiunea noului, cât a putut. De aceea împărțirea administrativă și chiar geografică a zonei nu poate fi suprapusă peste hărțile ce înregistrează anumite obiceiuri și credințe perfect.

2. Cu toate că cercetările anterioare au mai practicat-o, considerăm că în cercetarea fondului comportamental al unei comunități nu se poate despărți, fără a nu produce o trunchiere, a sacralului de profan, ele fiind trăite și înțelese de comunități ca un ansamblu unitar.

3. În sfârșit, răspunsurile la chestionar oferite de subiecții de vârstă medie, au scos la iveală o societate țărănească vie, în mișcare, în care generațiile își trăiesc propriile reprezentări despre lume, fără conștiință minunilor determinate de pierderea vechilor înțelesuri a lucrurilor. De aceea inventariind periodic ceea ce considerăm a fi trecutul, pentru a-l conserva, suntem obligați să înregistrăm și preluările din cultura orășenească, cu semnificațiile pe care le primesc prin aceste adoptări. Exemplele sunt numeroase și ele se înscriu din punct de vedere al tradiției în acele alterări la care ne-am referit la început. Vom semnala doar câteva care ne sunt la îndemână, nu atât pentru a evidenția distanțările de acel fond ancestral inițial, cât pentru a creiona orizonturile noi care trebuie acceptate: moda hainelor turcești cu fire "sclipitoare", acțiunile dulcele cu iepurași și pușori sau repertoriul amestecat al "dansului" din a doua zi de Paști, de la Căminul Cultural.

Dar despre toate acestea vom vorbi cu o altă ocazie.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Tradiția și tradițiile care o manifestă ne leagă de ARCHE vezi **Annik de Souzenelle**, *Simbolismul corpului uman*. Prefața, Timișoara, 1996, p.5; **V. Zvanciuc**, *Sensul tradiției*, în "Anuarul arhivei de folclor, XII-XIV, p.451
2. Două din cele trei zone etnografice mari ale județului sunt incluse curent de unii cercetători în Bihor (Valea Crișului Alb) sau în Banat (satele din sudul Mureșului) fiind analizate așadar într-un context diferit de cel oferit de actualele hotare ale județului. Considerând județul o unitate teritorială, Câmpia Aradului, Valea Crișului Alb și Valea Mureșului constituie sub aspect etnografic trei zone distincte, care la rândul lor pot fi împărțite în sub-zone (a Inelui, a Gurahonțului, a Hălmaგიului, etc)
3. Informațiile referitoare la Bocsig și Ineu au fost furnizate de **Zopota Ioan**, 49 ani, înv. (Bocsig)

4. Informații culese de **Crișan Corneliu** în anii 1974-1975 în comuna Bârzava și satele aparținătoare. vezi *Monografia folclorică a comunei Bârzava*, lucrare mss.
5. Informații oferite de **Biro Margareta**, 45 ani din Zimand
6. vezi **Somogyi Gyula**, *Arad Varmegye es Arad Szab. Kir.Varos Neprajzi Leirasa*, Arad, 1912, p.26
7. Idem, *op.cit.*, p.236
8. Informații oferite de **Covaci Gertrude**, 45 ani (Ardaul Nou)
9. vezi **Ioan Motorca**, *Monografia așezărilor Moroda-Iermata* jud.Arad, mss
10. Informații oferite de **Brade Lucreția**, 53 ani (Mișca)
11. Informații oferite de **Manci Viorica**, 29 ani (Tarnova)
12. Informații oferite de **Ienega Florica**, 68 ani (Dulcele)
13. Inf. **Luca Valeria** (Groșii Noi) apud **Lucian Ienescusa**, *Caii lui San Toader*, în, *Aradul Cultural*, 2/1995, p.30-35
14. Inf. **Blidaru Paulina** (Chesinti); aceeași sursă.
15. Inf. **Popa Eva** din Lipova; *idem*
16. Informații culese în perioada 1971-1972 din Zimbru (**Aurora Mihuț**, 68 ani) (**Brusturescu Dan Sali**, 65 ani) de **Iulia Botici**. Material înedit. Fond MJ Arad
17. Informație de la **Ienega Florica** (Dulcele)
18. vezi **Adrian Fochi**, *Datini și erezuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Buc., 1976, p.308-316
19. vezi **Marius Lugojan**, *Obiceiuri de Paști la români*, în *Aradul Cultural*, 1/1994, p.2,4.
20. Material înregistrat pe casetă achiziționat de MJ Arad.
21. **Otto Grefner**, *Svabii (germanii) din Banat*, Arad, 1994, p.125
22. **Aurelia Diaconescu**, *Ouăle de Paști, Studii și cercetări etnoculturale*, I. Cluj Napoca, 1996, p.21-35
23. **Somogy Gyula**, *op.cit.*, p.327
24. *Idem*, p.487
25. *Ibidem*, p.327
26. **Somogy Gyula**, *op.cit.*, p.404

EASTER TRADITIONAL CUSTONUS IN ARAD COUNTY

Synopsis

The paper "Eastere Traditional Customs in Arad County" presents customs practiced during the three days of Easter, as well as during the preceding time known in the three ethonographic regions of Arad County (The Arad Meadow, The White Criș Valley and the Mureș Valley) by Romanians, Germans and Hungarians.

The folkloric rituals and the religious ceremonies that take place within this time frame show a similar ritualistic behavior in all parts of the county. The author shows that these similarities

are the result of a common ancestral heritage of which each village preserved as much as was possible under the pressures of the modern age.

In the actual structure of events that take place during these ceremonies, it is difficult to distinguish between the sacred and the profane elements. They are understood by the community as a unitary whole.

Field research and the answers given to questionnaires have revealed a living and dynamic peasant society, in which the different generations live their own representations without being aware of the importance of a reevaluation of the old symbols and rituals, under the circumstances created by the need of adjusting to urban life and of the break with tradition among members of the younger generation.